

15. KUZNETSOV, K.A. (1919) *Ideya sovremennoogo obshchestva i gosudarstva*. 1. Ot Reformatsii do Restavratsii. Odessa.
16. LIMAN, S.I. (2006) *Reformatory katolytskoi tserkvy XII–XV st. v pratsiakh medievistiv Ukrainy (1835–1885 rr.)*. Naukovii visnik Uzhgorodskoho Natsionalnoho universitetu. Ser.: Istorii. Vyp. 17, p. 145–151.
17. SAMODUROVA, V.V. (et al.) (2016) *Napredodni apoheiu: odeski roky filosofa i psykhologa – profesora Mykoly Yakovicha Grota (1883–1886)*. Odessa, 2016.
18. ORBINSKI, R. V. (1868) *Anglijskie Deisty XVII i XVIII stoletij. Zapiski Imperatorskogo Novorossiyskogo universiteta*. T. 3. Vyp. 1.

19. ANON (1898) *Professory brat'ya Bruny (iz vospominaniy M.A. Filippova)*. *Russkaya starina*. 93, № 1, p.111–120.
20. TARLE, E.V. (1957) *Sochineniya v dvenadcati tomakh*. T. I. Moskva.
21. SHHEPKIN, E.N. *Kurs novoj istorii (XVII v. Politicheskaya istoriya Anglii)*, sostavleny slushatelnicami 4-go kursa Istoriko-filologicheskogo fakulteta Odesskikh vysshikh zhenskikh kursov pod redakciei professora E.N. Shhepkina. 1907–8 akadem. god.

Надійшла до редколегії 01.11.17

O. Muzychko, Ph.D. in History
Odesa I.I. Mechnikov National University, Odessa, Ukraine

RESEARCH OF HISTORY OF REFORMATION IN ODESA AT THE END OF THE 19th – AT THE BEGINNING OF 20th CENTURIES

The article presents the process of researching the history of the Reformation in Odessa in late XIX – early XX century. Mainly focuses on the views of teachers of the Novorossiysk University O.O. Kotsubinsky, G.O. Afanas'ev, G.Yu. Wipper, V.E. Krusman, E.M. Schepkin, K.O. Kuznetsov et al. On the one hand, their scientific activity, which is reflected in their articles and books in which the.

Reformation is seen in the General context of European history of the middle ages and randomizing time, or specifically as one of the Central phenomena in the history of Europe, is studied. Seen as the researches of R. Y. Wipper, one of the classics of the study of Calvinism, and O.O. Kotsubinsky, who researched the reformation movement in the Czech Republic., were particularly valuable. On the other hand, the topic of the Reformation in the lecture courses of teachers, student works on the theme of the Reformation were referred. Among of Odessa historians out the University there were S. Avaliani and S. Dubnov, who studied the Reformation. Odessa historians have studied how the background of the reformation, were deepened in the distant 16th century and the main stage of the reformation – the 16th – first half 17th century. The study covered not only Western but also Central and Eastern Europe. So, having a large number of faithful reformed churches among the population, Odessa belonged to one of the most important centers of study of the Reformation.

Key words: Reformation, Odessa, Novorossiysk University, historians, historiography.

УДК 94(470+571) "19/20"

<https://doi.org/10.17721/1728-2640.2017.135.4.08>

Т. Орлова, д-р іст. наук, проф.
Київський національний університет імені Тараса Шевченка, Київ, Україна

ПРИЧИНИ АРХАІЗАЦІЇ ПУТІНСЬКОЇ РОСІЇ

Розвиток сучасної Росії є інволюцією, тобто рухом у зворотний бік прогресу. У соціогуманітарному дискурсі для характеристики цього процесу використовують поняття "архаїзація". Путінська Росія демонструє орієнтованість не тільки керівництва, але й більшості населення, саме на архаїзацію – як варіант пристосування до кризових умов. Причини зумовлюються багатьма факторами минулого і сучасності, в основі яких – російський цивілізаційний код. У ньому закладено традиційність і вороже ставлення до ускладнень модернізації. Урешті-решт архаїзація може стати могилицькою путінської системи.

Ключові слова: Росія, цивілізація, криза, модернізація, архаїзація.

Головне питання, навколо якого обертається вся історія сучасного світу, це – модернізація. Кожна цивілізація, країна, людина дає свою відповідь на її виклики. Якщо більшість людей це роблять несвідомо, не замислюючись, як діяти в тій чи іншій ситуації, то в багатьох країнах над такими питаннями розмірковують інтелектуали, виносячи свої висновки й аргументи на суд громадськості [1]. Після початку 1990-х рр. у Росії над цією проблематикою активно працюють чимало аналітиків. Аналіз усього масиву публікацій щодо модернізації Росії не входить у завдання пропонованої до уваги студії. Проте слід зазначити суттєві зміни в ситуації: нині міцнішають позиції "дресированої історії". Її завдання – легітимація влади за допомогою відповідних засобів. А владі справді об'єктивні оцінки того, що відбувається в країні, зовсім не потрібні. Вона зацікавлена не в модернізації, а в архаїзації, що і має місце в Російській Федерації і дається взнаки на міжнародній арені.

За таких умов деякі автори намагаються змістити акценти, наче прагнучи допомогти владі. Так, А. Буранчин із Башкірії зауважує: "Проблема архаїзації російського суспільства є нині однією із найактуальніших, проте слабо вивчених тем сучасної гуманітарної науки. В умовах глибоких соціальних трансформацій, намагань з боку держави підняти роботу соціально-економічних і політичних інститутів на якісно новий рівень розвитку, запустити повноцінну модернізацію, проблема архаїки, тобто контрмодернізаційного полюсу в соціальній динаміці, поступово виходить на перший план, стає помітним тлом суспільного життя" [2]. Сенс його публікації: у Росії криза, після 2014 р. країна "увій-

шла у новий стан – змінилося зовнішнє і внутрішнє тло, і фактор соціально-економічної нестабільності набув зовсім іншого контексту та змісту", ситуація в Башкортостані погіршується, необхідно щось робити, аби запобігти "атакам на державу" [2].

Серед тих російських науковців, які без кон'юктурних коливань аналізували модернізацію в Росії, її співвідношення з архаїзацією, динаміку й особливості зазначених процесів, на перше місце слід поставити доктора філософських наук О. Ахієзера. Він зробив поняття "архаїзація" одним із головних у своїй масштабній соціокультурній теорії історії Росії. Результатом його тридцятирічної роботи стала тритомна праця "Росія: критика історичного досвіду" [3], у якій виявлено риси "особливого шляху". Його сенс: від модернізації до модернізації з обов'язковим поверненням до архаїзації. Іншими словами, О. Ахієзер розглядав архаїзацію як найважливішу характеристику російського історичного процесу.

У своїй статті "Архаїзація в російському суспільстві як методологічна проблема" вчений пояснював: як особа, так і суспільство можуть відповідати на кризову ситуацію або інноваційною ідеєю, яка відкриває нові творчі можливості, або поверненням до старих ідей, які виправдали себе за часів минулих криз. Загальноісторичний сенс рішень першого типу – у прагненні людей підвищувати ефективність власної діяльності відповідно зростаючій складності проблем, що виникають. Сенс рішень іншого типу в тому, що ускладнення проблем відповідного суб'єкта не породжує адекватного творчого потенціалу. Суб'єкт перебуває у владі історичного досвіду, який склався у простіших умовах, і, відповідно, спирається на

неадекватні, а отже і неефективні в новій ситуації рішення [4, с. 89]. Отже, як показав А.Ахієзер, архаїзація – це результат слідування суб'єкта культурним програмам, які історично склалися у пластах культури, сформувалися у простіших умовах і не відповідають нині зростаючій складності світу, характеру і масштабам небезпек.

Після О. Ахієзера проблемою архаїзації Росії кінця ХХ – початку ХХІ ст. займалися К. Банніков [5], О. Карпенко [6], П. Крупкін [7], Ч. Ламажаа [8, 9], В. Мартянов [10], У. Ніколаєва [11], А. Олейник [12], Є. Ревуцька [13] та ін. Більше того, саме науковці Росії помітили, що феномен архаїзації спостерігається не тільки в РФ. Було розроблено програму дослідження за назвою "Архаїчний синдром у колишньому Радянському Союзі" [14], яку обговорювали на спеціальному колоквиумі. Те, що архаїзація має місце на пострадянському просторі, пояснює актуальність дослідження. Ще вагомими є аргументи стосовно того, що архаїзація визначає теперішню внутрішню і зовнішню політику російського керівництва. А вона впливає на сусідні країни, зокрема, Україну, урешті-решт на весь світ. З огляду на те, що історія має не тільки фіксувати події, але й пояснювати їх, мету статті можна визначити як виявлення причин архаїзації путінської Росії.

Спираючись на теоретичні основи сучасної цивіліології, можна пояснити теперішній етап історії Росії особливостями динаміки її еволюції. Історія знає цивілізації традиційні й інноваційні: перші прагнуть зберегти якомога більше традицій, інші – спрямовані на постійне змінювання, на модернізацію. Проте існує тип проміжної цивілізації, тобто такої, що прагне відійти від традиційного суспільства, але не в змозі перейти на рівень інноваційної. До такого цивілізаційного типу належить Росія. У її історії модернізації ініціювали Петро I, Олександр II, П. Столипін, Й. Сталін, М. Горбачов, Б. Єльцин, Д. Медведев. Вони мали різну тривалість і різні результати. Проте кожного разу все завершувалося інволюцією або поверненням назад, архаїзацією. Головна причина: модернізація здійснювалася через запозичення і намагання впровадити зовнішні форми всупереч цивілізаційному коду, який можна характеризувати як традиціоналістський.

Сучасне суспільство стає дедалі складнішим (за законами синергетики рух іде в бік ускладнення). Це вимагає вироблення нових способів адаптації до його багатоманітності та швидких трансформацій. Темпи соціальних перетворень часто-густо відстають від реальної готовності суспільства та його громадян до змін, що відбуваються. З огляду на це реакцією у відповідь на виклики складності може стати спрощення, повернення до відомого здалека, до того, що колись допомагало вижити у складних ситуаціях. Ч. Ламажаа пише: "Історія показує, що відродження архаїки саме по собі не є деструктивним процесом, воно не рівнозначне хаотизації і деструкції. Воно виступає як соціальний механізм, що зберігає ресурси і забезпечує виживання, – за рахунок максимального спрощення і водночас упорядкування соціокультурного життя. Воно дозволяє суспільству, групам, індивідам зберігати свою ідентичність і соціальний порядок у кризових умовах" [8, с. 36]. Іншими словами, за такою логікою, гостроту викликів модернізації мають урівноважувати архаїчні "противаги".

Нинішнє російське суспільство не справляється із викликами модернізації, власне вона ані суспільству, ані його лідеру не потрібна. Вона все ускладнює. А в Росії так люблять простоту, що вона – одна з головних цінностей. Ускладнення, пов'язані з модернізацією, таким чином, їй суперечать. Російська цивілізація є не тільки традиційною цивілізацією. Вона також належить

до типу "комунальних". У цивілізаціях Заходу центром є індивід, його інтереси, права, обов'язки. Спільнота, що складається з окремих індивідів, є складною системою (за законами синергетики, краще розвивається складна відкрита система). У Росії здавна і дотепер діє модель: спільнота і її керівник, кому всі мають бути беззаперечно віддані. Причому вона має схильність до замкненості. Це виявляється в упередженому ставленні до всього західного, що набуває рівня ксенофобії: від проклять православного духовенства на адресу "схизматиків" до переконаності у збоченості "Гейропи". У російської спільноти – свої цінності, причому вони зберігаються, незважаючи на тип суспільно-політичної організації: чи то царський, чи то радянський. Домінують традиційні, доіндустріальні, у тому числі релігійні, цінності, тісно пов'язані із соціалістичними ідеалами: колективізмом, жертівністю, аскетизмом, і запереченням достатку, індивідуального успіху, комфорту [15, с. 177–186].

На початку 1990-х рр., коли відбувався процес розвалу російської імперії, яка до того впродовж семи десятиріч існувала під назвою Союз Радянських Соціалістичних Республік, руйнувалися звичні для мільйонів громадян лад життя і життєві орієнтири. За умов докорінної соціальної трансформації значна частина суспільства увійшла в стан соціальної анархії і відповідно – дезорієнтації, дезорганізації. Такий стан суспільства соціологи, слідом за Е. Дюркгеймом, називають аномією, тобто відсутністю норм. Втрата життєвих орієнтирів породжує масову тривогу і депресію в людей. За таких умов деякі люди вчиняють самогубства. Деякі пасивно занурюються в соціально-психологічну архаїку, за принципом "треба хоч у щось вірити". Доктор економічних наук У. Ніколаєва у публікації, сповненій занепокоєння архаїзацією своєї країни, зазначає: "Соціологи давно помітили, що в такі періоди населення починає тягнутися до тих готових ментальних форм, що існували в даній культурі на минулих шаблях розвитку. З різних шарів історичної пам'яті починають витягатися колишні моделі релігійної, міфологічної свідомості. Населення знято починає відтворювати культурні зразки, які давно зникли із практики. І Росія, на жаль, не уникла цієї долі..." [11]. Криза радянської картини світу, розпад марксистсько-ленінських "духовних скреп" зумовили швидке висунення на перший план інших, зокрема, православних. Відразу слід підкреслити несприйняття будь-якої модернізації православною церквою, навпаки її ригідність й ортодоксальність. Також варто звернути увагу на трансформацію візантизму в сучасній Росії. Ідеться про зверхність світської влади над церковною, а також посилення тенденції до участі церкви в політичних справах, що надало основу для появи терміна *православ'їзм* (політичне православ'я). Роль російської православної церкви в архаїзації життя в РФ не можна применшити.

При тому, що в будь-якій складній, кризовій ситуації виявляється тенденція до ірраціоналізації масової свідомості, слід розуміти загальну схильність людей до ірраціональності. Особливо, якщо більшість із них – або самі із селян, або городяни в першому-другому поколінні. За радянських часів масова міграція із сіл призвела до привнесення до міст і частково закріплення в них елементів архаїчної культури. О. Ахієзер у своїй праці, присвяченій урбанізації Росії, зазначав: "До міста линула архаїчна робоча сила, десятки мільйонів некваліфікованих людей, у значній мірі відданих тотемізму, які прагнуть віддати тягар рішень "тотему – батьку – вождю". Це означало, що потоки мігрантів змітали досягнення урбанізації минулого, які полягали в розвитку осередків (щоправда нечисленних) урбанізованої культури... Урбанізація, фокусом якої є формування якісно

нової для суспільства урбанізованої культури, увійшла в суперечність із масовою міграцією, що несла до міста архаїчний потоп. Архаїзацію добре видно при вивченні специфіки культури городянина. Результати досліджень показують, що міське (за статистикою) російське суспільство має у значній мірі аграрний менталітет. До його ознак можна віднести і пріоритетність продовольчого самозабезпечення, і негативне сприйняття соціальної нерівності, а також і купівлі – продажу землі, і підозріле ставлення до іноземців тощо" [16]. Підозріле ставлення до іноземців, особливо до Заходу – одна з характеристик російської спільноти, яка вороже ставиться до індивідуалізму. Урбанізація, крім усього іншого, сприяла індивідуалізації, тобто виокремленню "Я" зі спільноти "Ми". Так само модернізація залежить від ініціативи, творчості індивіда, спільних зусиль індивідів, її рухає насамперед індивідуалізм. Наочні суперечності із базовими настановами російського цивілізаційного коду. Зважаючи на це – негативне ставлення до лібералізму і демократії. Це виявилось в неологізмах "лібераста" і "дерьмократи", які часто вживають на побутовому рівні громадяни (радіше піддані) в РФ.

В основі кожної цивілізації – суспільно-виробнича технологія або тип господарської взаємодії людини з оточуючим середовищем. В основі західних цивілізацій – інтенсивна, в основі російської – екстенсивна. Росія здавна робила ставку на експлуатацію природних ресурсів. Особливо це виявилось у другій половині ХХ – на початку ХХІ ст., коли світова економіка конче потребувала нафти і газу. Падіння цін на енергоносії у середині 1980-х рр. стало одним із факторів, що призвів до колапсу СРСР. Відбулася антикомуністична революція. На момент набуття незалежності від "братніх народів" Російська Федерація перебувала на рівні країн, що розвиваються. Як показала історія, у таких країнах, де капіталізм виник не внаслідок природної еволюції, а був привнесений, формується особлива економічна система. Аргентинський економіст Р. Пребіш назвав її "периферійний капіталізм", тобто такий, що відрізняється від "класичного" або "капіталізму центру". В економічно відсталих країнах, якою насправді була правонаступниця Радянського Союзу Російська Федерація (журналісти-міжнародники називали СРСР "Верхньою Вольтою з ракетами"), ліберальні реформи, спрямовані зовні на прискорений розвиток капіталізму і руйнування попередніх неринкових структур, замість процвітання часто призводять до протилежного ефекту. Це втеча капіталу, колосальна нерівність між багатими і бідними, сировинна спеціалізація, примітивізація громадського і культурного життя, зростання агресивності та ксенофобії. Так сталося в новій Росії. У "периферійному капіталізмі" деякі аналітики вбачають джерело її системної архаїзації [11]. Причому системність стосується не тільки того, що повернення до старих кліше спостерігається у всіх сферах життя. На архаїзацію налаштована і більша частина населення, і керівництво.

Політолог з Антверпенського університету О. Полегкий зауважує: "Після розвалу Радянського Союзу Росія пройшла шлях від неспілих спроб втілити адаптовану форму демократії до повернення до традиційного авторитарного укладу. Це типовий випадок для держав, які живуть на ренту від експлуатації природних ресурсів і зовсім не зацікавлені в розвитку інших форм соціального і політичного устрою, адже це неминуче призведе до проблем для правлячого режиму. Путін намагається експлуатувати дискурс "особливого" шляху Росії, змішавши в одну купу сталінізм із консервативним православ'ям, риторикою "великої держави" і прогресуючою архаїзацією суспільства" [17].

Для В. Путіна та правлячих кіл модернізація є великою небезпекою, адже ставить під сумнів сам режим. Доведення своєму народу й усьому світові сили і величчї здійснюється за допомогою відродження імперства, що виявляється в агресивній політиці на міжнародній арені, зокрема в наступі на незалежну Україну. Україна обрала інший шлях, шлях модернізації. Кремль не може допустити її успішного здійснення, оскільки це – ще один виклик його системі. Він також не хоче випускати з рук значні українські ресурси. З іншого боку, поточний момент характеризується погіршенням економічної ситуації в самій Росії, що виявляється, зокрема, у зменшенні можливостей споживання для її жителів. Як угамувати незадоволення? Для цього використовують різні моделі: від звинувачень на адресу "ворожого світу", який винен у всіх російських бідах, до насадження патріархальщини, що має зміцнювати "духовні скрепи", насамперед звичку до убогості і терпіння. У цьому влада покладається на РПЦ. І тоді влаштовують хресні ходи проти дорожньо-транспортних аварій, замовляються молебні за "вдалий курортний сезон у Криму", освячується нова космічна ракета з нового космодрому, яка має вивести на орбіту супутник, що натомість падає в океан. Останнє виглядає дуже показовим.

З усього цього можна зробити висновки. Архаїка суперечить сучасності. Архаїзація – це негативний соціокультурний феномен, який є одним із показників примітивної соціальної організації. Така організація неспроможна дати адекватну відповідь на виклики модернізації, а саме рухатися в бік інформаційного суспільства. Подібно до первісних племен Африки, для яких важливіше минуле, ніж майбутнє, росіяни пишуться колишньою величчю, боячись заглянути в майбутнє. Архаїзація, як реакція на кризу, ускладнює процес необхідної трансформації та розв'язання завдань реформування. Урешті-решт вона може стати могильщиком усієї системи путінської Росії.

Список використаних джерел:

- Особливості суспільно-політичної модернізації країн пострадянського простору : монограф. / за ред. А.Г. Бульвінського. – К. : ДУ "Інститут всесвітньої історії НАН України". – 2017. – 288 с.
- Буранин А. Архаїзація в контексті соціокультурних угроз (на прикладі Республіки Башкортостан) [Електронний ресурс] / А. Буранин. – Режим доступу: <http://lawinrussia.ru/content/arhaizaciya-v-kontekste-sotsiokulturnyh-ugroz-na-primere-respubliki-bashkortostan>. – Названіє с екрана. – Дата звернення: 1.10.2017.
- Ахмєєв А.С. Россия: критика исторического опыта : в 3 т. / А.С. Ахмєєв. – М. : ФО СССР, 1991. – Т. 1. – 318 с.; Т. 2. – 378 с.; Т. 3. – 470 с.
- Ахмєєв А.С. Архаїзація в російському суспільстві як методологічна проблема / А.С. Ахмєєв // Общественные науки и современность. – 2001. – № 2. – С. 89–100.
- Банников К. Архаїчний синдром. О современности вневременного [Електронний ресурс] / К. Банников // Отечественные записки. – 2013. – № 1. – Режим доступу: <http://magazines.russ.ru/oz/2013/1/>. – Названіє с екрана. – Дата звернення: 2.10.2017.
- Карпенко А.А. Религиозная духовность: путь выхода из "духовного кризиса" или архаизация общества? / А.А. Карпенко // Гуманитарные научные исследования. – 2016. – № 5. – С. 110–116.
- Крупкин П.Л. Кризис модернизации и архаизация общества / П.Л. Крупкин // Знание. Понимание. Умение. – 2013. – № 1. – С. 309–313.
- Ламажаа Ч.К. Проблема архаизации общества / Ч.К. Ламажаа // Знание. Понимание. Умение. – 2009. – № 4. – С. 44–48.
- Ламажаа Ч.К. Архаизация общества. Тувинский феномен / Ч.К. Ламажаа. – М. : Либроком, 2013. – 272 с.
- Мартыанов В.С. Архаизация с головы [Електронний ресурс] / В.С. Мартыанов // Современная литература. – Режим доступу: http://lit.lib.ru/m/martjanow_w_s/text_0190.shtml. – Названіє с екрана. – Дата звернення: 4.10.2017.
- Николаева У. Грозит ли России новое Средневековье: Не феодализм, а нечто более древнее стучится к нам в дверь [Електронний ресурс] / У. Николаева. – Режим доступу: http://www.ng.ru/stsenarii/2016-10-25/9_6843_middleages.html. – Названіє с екрана. – Дата звернення: 3.10.2017.
- Олейник А. Архаизация политики [Електронний ресурс] / А. Олейник. – Режим доступу: <https://www.vedomosti.ru/opinion/articles/>

2015/01/20/arhaizaciya-politiki. – Название с экрана. – Дата обращения: 12.10.2017.

13. Ревуцкая Е.А. Модернизация vs архаизация в современной России: соотношение, динамика, следствия / Е.А. Ревуцкая // Обсерватория культуры. – 2014. – № 1. – С. 37–43.

14. Следзевский И.В. Концепция программы "Архаический синдром в бывшем Советском Союзе. Проблемы возрождения архаического сознания в экстремальных жизненных ситуациях и в закрытых культурных средах" / И.В. Следзевский // Пространство и время в архаических культурах (материалы коллоквиума) / отв. ред. И.В. Следзевский. – М., 1992. – С. 78–89.

15. Костина А.В. Массовая культура как феномен постиндустриального общества. – Изд. 5-е / А.В. Костина. – М.: Изд-во ЛКИ, 2011. – 352 с.

16. Ахизер А.С. Дialeктика урбанизации и миграции в России / А.С. Ахизер // Общественные науки и современность – 2000. – № 1. – С. 78–89.

17. Полегкий А. РФ ждет военная диктатура [Электронный ресурс] / Алексей Полегкий. – Режим доступа : <http://nv.ua/opinion/polegkiy/rf-zhdet-voennaya-diktatura-25656.html>. – Название с экрана. – Дата обращения: 11.10.2017.

References:

1. BULVINSKYI, A.H. (ed.) (2017) Osoblyvosti suspilno-politychnoi modernizatsii krain postradianskoho prostoru: monohrafiia. Kyiv: DU "Instytut vsesvitnoyi istoriyi NAN Ukrainy".

2. BURANCHYN, A. (2017) Arhaizaciya v kontekste sotsiokulturnykh ugroz (na primere Respubliki Bashkortostan). [Online]. Available from: <http://lawinrussia.ru/content/arhaizaciya-v-kontekste-sotsiokulturnykh-ugroza-na-primere-respubliki-bashkortostan>. [Accessed: 1st. October 2017].

3. AKHIEZER, A.S. (1991) Rossiya: kritika istoricheskogo opyta: [V 3 t.]. Moscow: FO SSSR.

4. AKHIEZER, A.S. (2001) Arhaizaciya v rossiyskom obshchestve kak metodologicheskaya problema. *Obshchestvennye nauki i sovremennost'*. № 2, 89–100.

5. BANNIKOV, K. (2013) Arhaicheskij sindrom. O sovremennosti vnevremennogo. *Otechestvennye zapyski*. № 1. [Online]. Available from: <http://magazines.russ.ru/oz/2013/1> [Accessed: 2rd. October 2017].

6. KARPENKO, A.A. (2016) Religioznaya dukhovnost': put' vykhoda iz "dukhovnoho krizisa" ili Arhaizatsiia obshchestva? *Humanitarnye nauchnye issledovaniya*. № 5, p. 110–116.

7. KRUPKIN, P.L. (2013) Krizis modernizatsii i Arhaizaciya obshchestva. *Znanie. Ponimanie. Umenie*. № 1, p. 309–313.

8. LAMAZHAA, Ch.K. (2009) Problema arhaizatsii obshchestva. *Znanie. Ponymanie. Umenie*. № 4, p. 44–48.

9. LAMAZHAA, Ch.K. (2013) *Arhaizatsiia obshchestva. Tuvinskij fenomen*. Moscow: Lybrom.

10. MART'ANOV, V.S. (2009) Arhaizatsiia s holovy. *Sovremennaya literatura* [Online]. Available from: http://lit.lib.ru/m/martxjanow_w_s/text_0190.shtml [Accessed: 4.10.2017].

11. NIKOLAIEVA, U. (2016) Grozit li Rossii novoe Srednevekovie: Ne feodalizm, a nechto bolee drevnee stuchitsya k nam v dver'. [Online] Available from: http://www.ng.ru/stsenarii/2016-10-25/9_6843_middleages.html [Accessed: 3.10.2017].

12. OLEJNIK, A. (2015) Arhaizatsiia politiki. [Online] Available from: <https://www.vedomosti.ru/opinion/articles/2015/01/20/arhaizaciya-politiki/> [Accessed: 12.10.2017].

13. REVUCKAYA, E.A. (2014) Modernizaciya vs Arhaizatsiia v sovremennoi Rossii: sootnoshenie, dinamika, sledstviya. *Obseruatoriya kultury*. № 1, p. 37–43.

14. SLEDZEVSKIY, Y.V. (1992) Koncepciya prohrammy "Arhaicheskii sindrom v byvshe Sovetskom Soyuze. Problemy vozrozhdeniya arhaicheskogo soznaniya v ekstremal'nykh zhiznennykh situatsiyax i v zakrytykh kulturnykh sredax". *Prostranstvo i vremya v arhaicheskikh kulturax (materialy kollokviuma)*, p. 78–89.

15. KOSTINA, A.V. (2011) *Massovaya kul'tura kak fenomen postindustrialnogo obshchestva*. Moscow: Izdatel'stvo LKI.

16. AXIEZER, A.S. (2000) Dialektika urbanizatsii i migratsii v Rossii. *Obshchestvennye nauki i sovremennost'*. № 1, p. 78–89.

17. POLEHKIJ, A. (2014) RF zhdet voennaya diktatura. [Online]. Available from: <http://nv.ua/opinion/polegkiy/rf-zhdet-voennaya-diktatura-25656.html> [Accessed: 11.10.2017].

Надійшла до редколегії 01.12.17

T. Orlova, Doctor of history, Professor
Taras Shevchenko National University of Kyiv, Kyiv, Ukraine

PUTIN'S RUSSIA: CAUSES OF ARCHAIZATION

Developments in contemporary Russia make up involution, that is, moving in the reverse direction of progress. In social and humanitarian discourse this process is characterized as "archaization". Putin's Russia manifests not only the government's orientation but that of the majority of people exactly at archaization as an option of accommodating to circumstances of crisis. Its reasons are caused by many factors, past and present, based on the Russian civilizational code. Traditionalism and hostility to the complications of modernization are deeply ingrained into it. Eventually, archaization may bury Putin's system.

Key words: Russia, civilization, modernization, archaization, crisis.

УДК 94:341.71:327(489:470)"17"

<https://doi.org/10.17721/1728-2640.2017.135.4.09>

I. Пана, асп.
Український католицький університет, Львів, Україна

"ПРОТЕСТАНТСЬКА ЕТИКА" ДАНСЬКИХ ДИПЛОМАТІВ ПОЧАТКУ ХVІІІ СТ. (ЗА МАТЕРІАЛАМИ ДИПЛОМАТИЧНОЇ МІСІЇ ЮСТА ЮЛЯ, 1709–1711)

Теренами Східної Європи на початку ХVІІІ ст. подорожували численні європейські мандрівники, які описували не тільки природні ландшафти чи щоденне життя місцевого населення, але також його релігійну культуру, що вражало їх своєю відмінністю та оригінальністю. Саме прикладом такої подорожньої літератури є записки данського посла Юста Юля, який із 1709 до 1711 р. очолював дипломатичну місію при російському царському дворі. Упродовж цього періоду він мав змогу подорожувати російськими, українськими та польськими теренами і детально описувати все те, що його вражало чи дивувало. Вартими уваги є його рефлексії щодо православної релігійної культури та її представників, оскільки вони відображають "протестантське" бачення православ'я на початку ХVІІІ ст. Окрім того, ці контакти данського дипломата з іншою політичною та релігійною культурою спричинилися до виявів його "протестантської етики" на сторінках подорожніх записок. Цей концепт у зазначеній статті, окрім веберівського трактування, охоплює також морально-етичний образ людини та систему норм і цінностей, що була властива Юсту Юлю як представнику протестантської релігійної культури.

Ключові слова: Юст Юль, данська дипломатична місія (1709–1711), "протестантська етика", Макс Вебер, релігійна культура, подорожня література.

На початку ХVІІІ ст. величезні території від Піренейського п-ва до Балтики були театром грандіозного військового протистояння, підсумком якого стала втрата провідної ролі Францією та Швецією, що домінували на міжнародній арені від часів Вестфальського миру. У басейні Балтійського моря імперським амбіціям Швеції протистояла доволі строката не лише в політичному, але й соціокультурному сенсі Північна ліга, що об'єднала католицьку Річ Посполиту, православну Російську

державу та протестантські Данію і Саксонію. За лаштунками кривавих баталій Північної війни тривала копітка дипломатична робота, метою якої була консолідація антишведської коаліції.

Непогано досліджені з погляду класичної політичної історії дипломатичні місії часів Північної війни залишили чимало свідчень про зустрічі із представниками інших культур, комунікацію з ними [4, 6, 12]. Заради виконання своєї місії дипломати приміряли на себе ролі